

به مناسبت هفته مبارزه با سرطان
این صفحه با همکاری مرکز تحقیقات سرطان دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی تهیه و ارایه می گردد

از سرطان مری چه می دانیم؟

مری لوله ای است که دهان را به معده متصل می کند و معمولاً آن را محل عبور آب و غذا می شناسیم. عضو زنده ای است که با حرکات دودی خود ترکیبات غذا را به سمت پایین هدایت می کند. قسمت ابتدایی مری عضلات اختیاری دارد و شخص می تواند مانع از عبور غذا از آن شود و یا با فشار قورت دادن آن را به سمت پایین هدایت کند ولی قسمت های دیگر مری اختیاری نیست و غذا اجباراً از آن رد می شود و راهی معده می گردد.

گاهی اوقات تومورهای سرطانی در این لوله حیاتی پیدا می شوند، بهترین نشانه این تومورهای سرطانی اختلال در بلع است. بیماری که تا امروز به راحتی غذا می خورده است، در بلع غذا احساس گرفتگی می کند و به آسانی نمی تواند لقمه خود را فرو برد.

این گرفتگی ابتدا برای غذاهای جامد است و بعداً ممکن است در حدی پیشرفت کند که برای غذاهای مایع نیز پیش آید. مناسب ترین راه برای تشخیص و درمان، حضور به موقع بیمار به محض احساس گرفتگی در مسیر غذا در واحدهای پزشکی است، این اقدام باید در همان روزهای اولیه احساس بیمار صورت گیرد و تأخیر در آن جایز نیست.

مثل بقیه موارد سرطان حضور به موقع بیمار منجر به تشخیص زودرس و درمان مناسب می شود.

تشخیص معمولاً به دو صورت اتفاق می افتد، اول آندوسکوپی و مشاهده داخل مری با لوله آندوسکوپ و نمونه گیری از توده ای که راه را برعبور غذا بسته است. دوم عکس برداری از مری با ماده حاجب (باریوم) که به صورت خوردن لیوانی از آن کنترل نحوه عبور آن از مری با عکس برداری عملی می شود.

قبلاً تنها راه درمان سرطان مری را جراحی می دانستیم، امروز علاوه بر جراحی استفاده از رادیوتراپی (اشعه X و γ) و شیمی درمانی نیز به کمک آمده و نتایج بهتری گرفته می شود.

معمولاً دو نوع سرطان در مری پیدا می شود، نوع اول که هنوز در کشور ما نیز شایع ترین نوع است، سرطان سلول های پوششی مری است. این سرطان در ثلث فوقانی و تحتانی مری شایع تر است و به اشعه (رادیوتراپی) نیز حساس می باشد.

نوع دوم سرطان سلولهای غده ای مری است که در حال افزایش بوده و در کشورهای غربی نزدیک نیمی از سرطان های مری را تشکیل می دهد ولی در کشور ما هنوز بیش از ۱۵ درصد بیماران را شامل نمی شود.

سرطان غددی مری (آدنوکارسینوما) بیشتر در اثر بازگشت ترشحات معده به داخل مری پیدا می شود که معمولاً با ترش کردن و احساس برگشت غذا از معده به مری همراه است، در صورت وجود چنین نشانه هایی بیمار باید به پزشک مراجعه کرده و درمان آن را که بسیار نیز ساده است انجام دهد.

کشف میکروب هلیکوباکتر در دستگاه گوارش (HP)، نیز از عوامل موثر در بروز ضایعات گوارشی معده و مری می باشد و امروز درمان آن به آسانی امکان پذیر است.

جراحی سرطان مری با برداشتن تمامی طول لوله مری همراه است که با عناصر مختلفی آن را جایگزین می کنند. شایعترین عضوی که جای مری را می گیرد معده است که آن را از داخل شکم آزاده کرده و به صورت لوله درآورده و در داخل قفسه صدری و یا گردن به باقیمانده مری متصل می کنند. به جز معده می توان از عناصر دیگری همچون روده باریک و روده بزرگ هم استفاده کرد.

نکته مهم که باید توسط عموم مردم رعایت شود، اقدامات پیشگیرانه از بروز سرطان مری است این اقدامات امروز به خوبی شناخته شده اند و مردم با انجام آنها آمار ابتلا به سرطان مری را کاهش داده اند، بعضی از موارد عبارتند از:

عدم مصرف آب آلوده – که خوشبختانه با اقداماتی که در ایران صورت گرفته، آب سالم در تمامی کشور در اختیار هموطنان قرار گرفته و باید قویاً از مصرف آب های آلوده احتراز کنند.

رعایت بهداشت دهان و دندان - بهداشت دهان و دندان نیز از عوامل موثر پیشگیری از بروز بسیاری از بیماری های گوارشی منجمله سرطان مری است، عدم وجود میکروب های موذی در دهان که تنها با مسواک زدن و شستن به موقع دهان حاصل می شود از عوامل موثر پیشگیری است .

رژیم غذایی - مصرف غذاهای داغ (چای داغ و یا هر نوع غذای داغ دیگر) کاملاً مضر می باشد غذا باید خنک مصرف شود و این در روایات اسلامی ما نیز توصیه شده است غذا باید از میوه ها و سبزیجات (فیبر) نیز غنی باشد، عدم مصرف سبزیجات عوارض مختلفی را ایجاد کرده و زمینه را برای ایجاد سرطان مری آماده می کند مصرف روغن های مانده و روغن هایی که میزان اسیدهای چرب اشباع شده و یا اسیدهای چرب ترانس آنها بالاست در بروز این سرطان کمک کننده هستند استعمال دخانیات از عوامل موثر سرطان مری در جهان و کشور ما است - بخصوص در اقوامی که از (ناس) و یا (پان) استفاده می کنند، این مواد تنباکوهی جویدنی می باشند که با آهک و فلفل و مواد دیگر معمولاً در هندوستان و پاکستان درست می شود و مردم با مکیدن مستمر آنها زمینه ایجاد سرطان مری را فراهم می کنند .

ترش کردن و بازگشت غذا از معده به مری نیز همچنان که گفته شد از عوامل موثر ایجاد سرطان در مری می باشد و لازم است مورد توجه جدی مردم قرار گیرد .

سرطان از دیدگاه شیخ الریس ابوعلی سینا

بیش از یک هزار سال قبل، ابوعلی سینا، حکیم وارسته و برجسته و منحصر به فرد ایرانی اولین کسی است که در تاریخ بشر از سرطان به درستی صحبت کرده است.

بعضی از جملات و عقاید سرطان شناسی ابوعلی سینا با گذشت ۱۰ قرن هنوز تغییر محسوسی نکرده است. ذکاوت، پشتکار و تحقیق مستمر ابوعلی سینا توانسته است از او طبیبی استثنایی در عالم خلقت معرفی نماید. ابوعلی سینا به دلیل شناخت عمیقی که از فقه و فلسفه اسلامی داشت و با آگاهی از امور اجتماعی و سیاسی وقت، جامعیت لازم را برای حکمت و طبابت پیدا کرده بود.

او از علم تشریح اطلاع خوبی داشت و حتی روابط بین اعضای بدن را که به صورت عادی ارتباط تشریحی ندارند شناخته بود. او در کتاب قانون خود ارتباط بیماری های پستان و رحم و تخمدان ها را شناخته و گزارش کرده است. و این رازی است که یک هزار سال بعد از وفات وی روشن شده است.

ابوعلی سینا از سرطان به عنوان «ورم سرطانی» یاد می کند و آن را به خوبی تعریف کرده و دسته بندی می کند.

«ورم سرطانی چندین نوع گوناگون دارد که از این قرارند:

۱ - ورم سرطانی که بسیار درد دارد.

۲ - ورم سرطانی که کمتر درد همراه آرد و آرام است.

۳ - ورمی سرطانی هست که چرک می کند. این نوع از ماده سودایی به وجود آمده است که آن ماده سودایی نیز سوخته خلط صفراوی خالص است و با ماده دیگری مخلوط نیست.

۴ - ورمی سرطانی هست که ثابت و بی حرکت است و چرکین نمی شود.

گاهی رخ می دهد که ورم سرطان چرکین شده به ورم سرطان بدون چرک تبدیل شود. و گاهی اتفاق می افتد که ورم سرطانی بدون چرک به ورم سرطانی چرکین تبدیل گردد؛ این حالت وقتی رخ می دهد که طبیب آن را عمل کرده و با نیشترزنی ورم را به چرک کردن در آورده است و در نتیجه کناره های ورم غلیظ تر و سخت تر شده اند.

ابوعلی سینا در مورد علت نامگذاری سرطان که به معنای خرچنگ است چنین اظهار عقیده می کند:

«چرا این نوع از ورم را سرطان نامیده اند که سرطان معنی خرچنگ را می دهد؟»

- به عقیده من در این نامگذاری یکی از دو حالت زیر را در نظر داشته اند:

۱: ورم سرطان به اندام ورم زده چنان چنگ اندر زده است که خرچنگ شکار خود را در بر گرفته و چنگ اندر آن می زند.

۲: ممکن است از آن رو نامش را سرطان گذاشته باشند که ورم به شکل و شمایل خرچنگ بوده، مستدیر است، رنگش به رنگ خرچنگ شبیه است و شعبه هایی را از خود پراکنده است که به پاهای خرچنگ - که در پیرامونش قرار دارند - شباهت دارد.

شیخ الریس تفاوت های درستی بین ورم غیرسرطانی که آن را ورم سقپروس گفته با ورم سرطانی ذکر کرده است. ورم سقپروس منظور ورم های سخت است که تموج ندارد و کاملاً سفت است ولی خوش خیم می باشد، ما همه توده های خوش خیم اندام ها و اعضا را منطبق با ورم سقپروس می دانیم. اما ورم سرطانی با آن متفاوت است که این تفاوت از زبان ابوعلی سینا در کتاب قانون جلد چهارم به شرح زیر است:

«ورمی را سرطان می نامیم که منشأش سوخته ماده خلط صفراوی تبدیل شده به ماده سودایی است. یا نوع دیگر از خلط است که سوخته است و ماده صفراوی در آن بوده و به سودایی تبدیل شده است.

فرق میان ورم سرطان و ورم سقپروس از قرار زیر است:

ورم سرطان درد دارد، به شدت وحدت آزار دهنده است، نوعی تپیدن دارد و به سرعت افزایش می یابد، زیرا ماده به وجود آورنده اش در اندازه زیاد است و بادکردگی همراه دارد. سبب این بادکردگی آن است که ماده به وجود آورنده ورم وقتی از جای خود به حرکت درآید و به سوی اندام راهی شود که در حالت غلیان و جوشش باشد.

در ورم سرطانی رگ ماندهایی (شعبه هایی) همانند پاهای خرچنگ از ورم کشیده شده اند و اطراف ورم را اشغال کرده اند.

ورم سرطان به سرخ رنگی ورم فلغمونی نیست. سرخ رنگیش تمایل به سیاه رنگی و بدرنگی و سبزرنگی دارد؛ که ورم

سقپروس این حالت ها را ندارد.

وروم سرطان اکثراً بدون سابقه سر بر می آورد، اما ورم سخت - که سقیروس نامیده می شود - اکثراً از ورم گرم نتیجه می شود .

ورم سرطان با ورم سقیروس خالص فرقی در این است که ورم سرطان دارای حساسیت است اما ورم سقیروس خالص هیچ حساسیتی ندارد. »

بوعلی سینا سرطان را در حدی از کمال شناخته است که درمان آن را به خوبی توضیح می دهد تعریف ایشان از درمان سرطان تا امروز تغییر نکرده است، او می گوید :

«اگر در سرآغاز پیدایش ورم سرطان به علاج بپردازیم ممکن است بتوانی در حالتی که هست آن را نگهداری و نگذاری بزرگ تر شود و بیشتر نمو کند و نگذاری به چرکین شدن برسد .
گاه گاهی اتفاق افتاده که ورم سرطانی چون در سرآغاز پیدایش به علاجش پرداخته اند، از بین رفته و بیمار شفا یافته است . اما اگر ورم ریشه دوانید و خود را محکم کرد .علاجش نیست و شفا نمی یابد. »

امروز هنوز مناسب ترین راه درمان سرطان را در بسیاری از موارد جراحی می دانیم و برداشتن ضایعه اولیه هدف جراحان سرطان است .شرط موفقیت در این مورد آن است که سرطان در مراحل اولیه کشف و تحت درمان قرار گرفته باشد، شیخ الرییس نیز معتقد است :

«اگر ورم سرطان کوچک باشد شاید وسیله قطع کردن از بین برود .دستور عمل کردن و بریدن سرطان چنین است :باید علاوه بر اصل ورم هر چه که از ورم تأثیر پذیر شده و از آن منشعب گردیده و در پیرامون ورم موجود است و می دانی که ممکن است به همه رگها چنگ بزند، همه را به کلی ریشه کن کنی و از بیخ و بن برآوری و چیزی از آن باقی نماند که از ورم آبیاری شود .بگذار خون زیاد از اثر جراحی از جای جراحی شده بیرون ریزد. »

شاید علم امروز ما با علم یک هزار سال پیش ابوعلی سینا در مورد سرطان تغییر محسوسی نکرده باشد .منظور از سرطان موقعیتی است که ضایعه از محل اصلی خود حرکت کرده و به نقاط دیگر بدن دست اندازی کرده باشد .او در این مورد می گوید :
«ممکن است ورم سرطان در اندرون بدن پیدا شود و به حالت پنهانی باشد؛ در این باره چنانکه بقراط فرماید .بهتر آن است ورم تحریک نشود؛ زیرا همینکه به حرکت درآمد به مرگ بیمار خاتمه می یابد .اما اگر ورم را به حالت خود بگذاری و به علاجش نپردازی ممکن است مدت ماندگار بودن ورم به طول انجامد و تا حدی بیمار اسحسا بهبود کند؛ به ویژه اگر غذای بیمار سازگار باشد، یعنی غذاهایی بخورد که سردی بخش و رطوبت زا باشند و ماده غذایی آرام و سالم تولید کنند .غذاهای سازگار با بیمار سرطان زده از قبیل :آبجو، ماهی رضاضی، زرده تخم نیم بند و امثال آنها است .

بجز جراحی، ابوعلی سینا نسخه های متعدد دارویی نیز برای سرطان های مختلف تجویز کرده است که بعضی خوراکی هستند و بیشتر به صورت موضعی استفاده می شوند .

اگر چه تلاش برای شناخت محتوای آنها و نحوه اثربخشی صورت نگرفته است و از این بابت علم امروز به ابوعلی سینا بدهکار است، اما به هر حال بعضی از آنها را می شناسیم که در موارد مختلف اثربخش می باشند .